1937 ий
22
ИЙУНЬ
№ 40 (324)
Акшэ 6 ыр.

8-шэ ИЙ ЛЭКТЭШ

Чыла эл пролэтар-влак, ушныза!



Рвэзэ коммунист

ВЛКСМ Маробком дэн горком орган

МАРИЙ АССР ЧРЭЗВЫЧАЙНЭ XI-шэ СОВЭТ СЙЭЗД

МАРИЙ АССР КОНСТИТУЦО ПРОЭКТ НЭРГЭН

Марий АССР Исполнитэльнэ Комитэт прэдсэдатэльым олмэштышэ А. Ф. ЭШКИНИН йолташын докладшэ

Лэнин-Сталин национальнэ политикын сэӈгымашыжэ

Йолташ-шамыч! Кугу Лэнин-Сталин партий вуйлатымэ почэш ыштымэ Октьабр социалист рэвольуцын сэӈгымыжэ — айдэмэ тукым историйыштэ пэрвой гана айдэмэ айдэмым эксплоатироватлымашлан, ик нацийвэс нацийым пызырымашлан мучашым ыштэн, ССР Ушэмысэ шуко миллионан чыла нацийлан чыла могырымат писын атыланаш корным почын да мэмнан элыштэ социализмлан йӧршэш сэӈгаш йӧным ыштэн.

Пролэтар диктатурым вийаӈдымэ да пэӈгыдэмдымэ нэгызэш кугыжаныш ышталтмашын у формыжым — ССР Ушэмым ыштымэ нэргэн дэкларацэ тыгэ ойла: „шкэ йыржэ калыкын кугу ужашыжым ушышо пролэтар диктатур условийыштэ гына национальнэ пызырымашым вож гычак пытараш, калык-шамыч коклаштэ ваш-ваш ӱшанымэ обстановкым ышташ да изак-шольакла кэлшэн илымэ нэгызым пышташ йӧн лийын".

Кызыт ССР Ушэм луатик рэспубликын пэш кугу, пудырташ лийдымэ ушэмжэ, пашазэ дэн крэсаньык-шамычын вийан, ик ушэм социалист кугыжанышышт лийын шога.

„Мэмнан совэт общэствэ тӱӈ шотышто социализмым ыштэн шуктэн, социалист стройым ыштэн, вэс сэмын манаш гын, марксист-шамыч манмыла, коммунизмын пэрвой альэ ӱлыл фазыжым ыштэн шуктэн" (И. Сталин).

Ындэ мэмнан совэт элыштэ калык озанлыкын чыла ужашыштыжат социализм шкэтак вуйланышэ систэмэ лийын. Сар дэч ончычсо жап дэнэ таӈгастарымаштэ, мэмнан социалист промышлэнностьын продукцыжо шым канат утла шукэмын. Куатлэ матэриальнэ-тэхник базыш эӈэртэн шогышо совэт социалист мландэ паша ындэ тӱньаштэ эн шолдыра йал озанлык производство лийын. Чыла эксплоататор классым пытарымэ, чыла тӱрлӧ эксплоатацэ пыталтын. Кризисым да паша укэлыкым шинчыдымэ социалист экономик мэмнан элысэ шэмэр-шамычым улан да культурно илышын кумда корнышкыжо луктын.

Социализмын тидэ пэш кугу, пӱтынь тӱньамбал историйлык сэӈгымашыжэ ССР Ушэмын Тӱӈ Законышкыжо — Сталин Конституцыш сэралтын.

ССР Ушэм у Конституцын значэньыжым аклэн, калык-шамычын кугу вождьшо Сталин йолташ Пӱтынь Ушэмысэ Чрэзвычайнэ VIII-шэ Совэт Сйэздыштэ ойлымыжо годым тыгэ каласэн:

„Тидэ—ССР Ушэмыштэ социализмын сэӈгымыжэ факт нэргэн, ССР Ушэмысэ шэмэр-шамычым капиталист куллык дэч утарымэ факт нэргэн, ССР Ушэмыштэ кумдан шарлышэ, мучко шукталтшэ дэмократийын сэӈгымыжым ончыктышо факт нэргэн раш, кӱчыкын, протокол сэмынракак ончыктышо историчэский докумэнт лийэш.

Тидэ—капиталист эллаштэ миллионло чэстнэ айдэмэ-шамычын ожнат, кызытат шукташ шонымыштым ССР Ушэмыштэ ыштэнат шуктымым ончыктышо докумэнт лийэш".

Пашазэ дэн крэсаньык шамычын социалист кугыжанышыштэ илышэ наций шамыч чыла могырымат айдэмэ тукым историйыштэ нигунам уждымын вийаӈгыт, пэлэдыт. Тидым мэ шкэ шинчана дэнак ужына, шижын шогэна. Ожно тошто кугыжан Российыштэ пызырналт илышэ, колэн пыташ тӱӈгалшэ шуко наций-шамыч Совэт власть годым, Лэнин-Сталин партийын вуйлатымыжэ почэш, талэ класс кучэдалмашэш да руш кугу калык дэнэ изак шольакла илымашэш шканышт государствэнностьым муыныт, национальнэ форман, социалист кӧрган шкэ культурыштым вӧлталыныт, вийаӈдэн шогат, социализмым ыштэн шуктэныт да социалист общэствын кӱшыл фазышкыжэ — коммунизмыш ошкылыт.

„...ССР Ушэмысэ калык-шамычын тӱсышт тӱӈ гычак ваштална, ваш инанымаш йӧршэш пытэн, ваш-ваш кэлшымаш шарлэн да тыгэрак калык-шамычын изак-шольакла ик ушэм кугыжаныш систэмыштэ ваш-ваш полшэн, пырльа пашам ыштэн илымышт шарлэн" (Сталин).

Тидэ Лэнин-Сталин национальнэ политикын пэш кугу сэӈгымашыжэ.

„Ындэ мэмнан йӧршэш ышталт шушо, чыла испытаньымат кучышо, шуко нацийан социалист кугыжанышна уло. Тидэ кугыжанышын чоткыдылыкшылан тӱньан кэч кудо ужашыштыжат, кэч могай национальнэ кугыжанышат кӧранэн кэртэш" (Сталин).



Тыгэ, ССР Ушэм Сталин Конституцо чыла совэт калык-шамычын эртымэ корныштлан, ыштэн шуктымо сэӈгымашыштлан итогым ышта.

Сандэнэ ССР Ушэм Сталин Конституцын нэгызшэ ушэм дэн автоном Совэт Социалист Рэспублик-шамычын Конституцыштланат нэгыз лийын шога. Вэт нинэ рэспублик-шамыч кугу социалист кугыжанышын—ССР Ушэмын ойраш лийдымэ ужашыжэ улыт. ССР Ушэм Конституцын 16-шо статьажэ тыгэ ойла: „Кажнэ ушэм рэспубликын шкэ Конституцыжо уло. Тидэ Конституцо рэспубликын шкэ ойыртэмжым шотыш налын, ССР Ушэмын Конституцыжо дэнэ тӱрыс кэлыштаралт ышталтэш".

Ушэм рэспублик—РСФСР Конституцын 20-шо статьажэ тыгэ ойла: „Кажнэ автоном рэспубликын шкэ Конституцыжо уло. Тидэ Конституцо автоном рэспубликын шкэ ойыртышыжым шотыш налын, РСФСР Конституцо дэнэ да ССР Ушэм Конституцо дэнэ тӱрыс кэлыштаралт ышталтэш".

Дэлэгат-шамычлан кидышкышт пуэдымэ Марий АССР Конституцо проэкт ССР Ушэм Сталин Конституцо нэгызыш да РСФСР Конституцо нэгызыш пыштымэ принципым тӱрысак ончыкта.

Ожно пызырналт илышэ марий калык пийалан илышым ышта

Октьабр социалист рэвольуцын сэӈгымыжэ дэч вара 19 ий утла эртэн. Но каргымэ тошто илыш нэргэн шарнымаш альэ уло. Ожно марий кок пачаш пызырналт илэн. Ончыч кньаз, вара „коштан", скупщик, чодра промышлэнник, торговой, поп, полицэйский-шамыч кугыжалан, руш буржуазийлан, кугыжан колонизатор-шамычлан шэмэр марий крэсаньыкым кулыш савыраш, пызыраш чот полшэн шогэныт. Уйэзднэ начальник, исправник дэн пристав, чодра промышлэнник, заводчик, торговой, кулак, волостной старшина дэн полицэйский, миссионэр, поп дэн марий карт—тэвэ шэмэр марий калыкым пызырэн шогышо йэӈ-шамыч ыльыч. Вий шутыдымо налог тӱлыктымаш, тӱжэм дэнэ крэсаньык-шамычын лэсопромышлэнниклан кулла паша ыштымышт, кустарь-шамычын скупщиклан паша ыштымышт, вӱр йӱшӧ кулакын у киндэ мартэ „кӱсын пумыжо", имньэ дэн ӱзгар кучылтмылан тӱлымаш, йоӈгыштымылан, ӱй кырыктымылан тӱлымаш, лишыл аӈгалам кулакын погэн налмыжэ, скупщик-шамычын йал озанлык продукт ак дэнэ модмышт, поп, волостной старшина, суд чиновник дэн полицэйский-шамычын ӧкымэш кӱрмышт, эксплоатироватлымэ моло шуко формат шэмэр крэсаньыкын пытарыш вӱржым шупшын.

Марий ӱдрамашын илышыжэ утларак йӧсӧ ыльэ. Тудым ӱзгар сэмын ужалкалэныт-налэдэныт. Тудым изи ийгэчанымак марийлан ужалэн, тудын ӱмбак нэлэ пашам пыштэныт. Ӱдрамаш общэствэннэ илыш дэч ӧрдыштӧ шогэн. Тудо капиталист властьын кулжо да марийжын кулжо лийын. 60 про-

Умбакыжэ 2-шо могырышто

МАРИЙ АССР ЧРЭЗВЫЧАЙНЭ XI-шэ СОВЭТ СЙЭЗД

МАРИЙ АССР КОНСТИТУЦО ПРОЭКТ НЭРГЭН

Марий АССР Исполнитэльнэ Комитэт прэдсэдатэльым олмэштышэ А. Ф. ЭШКИНИН йолташын докладшэ

УМБАКЫЖЭ

цэнт калык трахом чэр дэнэ орланэн. Посна районлаштэ 90 процэнт мартэ калык зоб дэнэ чэрлэнэн илэн. Моло социальнэ чэрат кумдан шарлэн ыльэ.

Кугыжан Российыштэ рэвольуционно вöлталтмаш тÿналмэк, марий крэсаньык коклаштат пудраныммаш тарванэн. 1905 ийысэ рэвольуцио йатыр марий районым, эн ончычак утларак чот эксплоатироватлымэ, чодра промышлэнностьан районшамычым (Кокшамар, Красный йар) тарватэн. Владимир Ильич Лэнин „Российыштэ капитализмын атыланымыжэ" манмэ книгаштыжэ тыгэ ончыктэн: „чодра пашаэз-шамыч йалысэ пролэтариатын ик кугу ужашыжэ улыт. Нунын мландышт пэш шагал да шкэ паша вийыштын путырак кэлшыдымэ условий дэнэ ужалашышт логалэш". Правадымэ шэмэр-шамыч умлэныт: Российыштэ чыла шэмэр йэнглан—рушланат, татарланат, марийланат, молыланат илыш пэш йöсö.

Октьабр социалист рэвольуцын сэнгымыжэ дэнэ гына марий шэмэр массын шонымыжо илышыш пурэн шуын. Совэт власть—марий калыклан родной властьшэ лийын. Шэмэр массэ руш пашаэз класс дэнэ, руш крэсаньык дэнэ кидым кучэн пырльа ошкылын, Озанглишнэ чэхословак ваштарэш оружий дэнэ кучэдалаш пижын. Совэт вэрч, йалыштэ марий кулак да руш кулак ваштарэш, олаштэ буржуазий ваштарэш, ош интэрвэнцэ ваштарэш кучэдалын.

Шэмэр марий-шамыч граждан сарын нэлылыкшым чытэн, Совэт Российым интэрвэнцэ дэч аралэн, шкэ эрыкыштым аралэн шогэныт. Шкэ аныкыштым, шурныштым озанлык тöрлатымэ пашалан, совэт элым индустриангдымэ пашалан пуэн, нуно шкачышт пийалан социалист илыш ыштымыштым шинчэныт.

Партийын X шо сйэздыштыжэ ыштымэ докладыштыжэ Сталин йолташ тыгэ ойлэн: „РСФСР-ыштэ национальнэ вопросын тÿнгжö тыштэ: тошто илыш дэч млэнна кодшо национальность-шамычын (озанлык, политик дэн культур шотышто) шэнгэлан кодмыштым пытараш, шэнгэлан кодшо калык-шамычлан кугыжаныш пашаштат, культур пашаштат, озанлык пашаштат рÿдö Российым поктэн шуашышт полшаш". Марий калыкын ожнысо илышыжэ нэргэн ойлымэм гыч тэ ужда: кугыжан властьын политикшэ пызырналтшэ наций-шамычым пиктымэ лозунг ыльэ. Тудо, мутлан, правадымэ калык-шамычым административнэ тэрриториальнэ йэдиницэ шот дэнэ искусствэннэ шэлэдымаштэ ыльэ. Мэмнан Марий АССР тэрриторийыштыжэ лийшэ марий калыкын тÿн массыжэ кум губэрнаш шалаталтын.

Марий АССР-ым ыштымаш—октьабр рэвольуцын рэзультатшэ, мэмнан коммунист партий Лэнин-Сталин национальнэ политик сэнгымын рэзультатшэ.

ССР Ушэм дэн РСФСР Конституцылан кэлшышын Марий АССР Конституцо проэктын 1-шэ статьажэ тыгэ ончыкта: „Марий АССР—пашаэз дэн крэсаньык-шамычын социалист кугыжанышыжэ". 13 статьа тыгэ ойла:

„Марий АССР—РСФСР составыш автоном рэспублик права дэнэ пурэ.

ССР Ушэм Конституцын 14 шэ статьаштыжэ да РСФСР Конституцын 19-шэ статьаштыжэ ончыктымо дэч моло шотыштат Марий АССР кугыжаныш властьым автономно шот дэнэ шуктэн шога".

Социалист строитэльствын сэнгымыжэ

РСФСР правитэльствын 1920 ий 25 нойабрьыштэ лукмо дэкрэтшэ почэш Марий Автоном Областьым ыштымэ.

Марий Автоном Областьым ыштымаш марий калыкын кум губэрнаштэ шалан илымыжым пытарыш да пашаэз, крэсаньык дэн йошкар армэйэц дэпутат совэт нэгызэш социалист строитэльствым шарэн колташ йöным пуыш.

В. И. Лэнин шкэ произвэдэньыштыжэ граждан сар дэч варат лийшэ общэствэннэ экономик уклад-шамыч нэргэн ойлэн. Патриархальнэ-родовой отношэньын кодшыжо ила ыльэ. Тыгыдэ-сатулыкан крэсаньык озанлык дэнэ йыгырэ кулак-шамычын капиталист озанлыкышт лийын. Олалаштэ частнэ-капиталист прэдприйатьэт, социалист прэдприйатьэт ыльэ.

Тунам задачэ тыштэ ыльэ: озанлыкын социалист формыжым пэнгыдэмдаш да вийангдаш, озанлыкын социалист формыжым всэобщийым ышташ, а моло общэствэннэ-экономик укладшым пытараш. Тидэ задачэ путыракшым йал озанлыкыштэ нэлэ ыльэ.

Ындэ мо лийын?

Кулачэствым класс шотышто пытарымэ. Колхоз-шамычын кÿкшö пашалэктышышт улан илышын нэгызшэ лийын. Колхоз-шамычын чаплэ мландэшышт рэкордно шурно лэктышым ыштышэ мастэр-шамыч шÿдö дэнэ, тÿжэм дэнэ кушкыныт. Колхоз-шамычын сэнгымышышт кок условий рэшайушо лийын. Пэрвойжо—индустриализацылымэ сталинский политикын сэнгымашыжэ йал озанлыкым тэхник шотышто рэконструкцылаш йöным пуэн. Кызыт мэмнан 17 МТС да тушто 1030 трактор, 164 автомобиль, 97 комбайн, пэш шуко молотилкэ, лобогрэйкэ, культиватор, плуг, сэйалкэ, молат уло.

Эн шэргаканжэ тыштэ: йал озанлыкым эн ончыл тэхникыш кусарымэ дэнэ пырльа, тидэ тэхникым кидыш налшэ ончыл йэнг-шамыч, чаплэ стахановэц-шамыч кушкыныт. 1921 ий дэч начар ийгэчан 1936 ийыштат ончыл колхозник дэн колхоз шамыч гэктар гыч 80—120 пудым налыныт. Тыгэжэ кэч могай ийгэчан ийыштат кÿкшö шурно лэктышым налашлан йöн уло.

Вэс условий—йал озанлык артэльын Сталинский уставшэ, колхоз илышын Сталинский законжо.

Шÿдö ий годым мландэ утларак шуко крэсаньыкым эксплоатироватлымэ орудий лийын. Ындэ мландэ колхоз илышын Сталинский уставшэ дэнэ да Сталинский Конституцо дэнэ колхоз-шамычлан ÿмырэш кучаш пэнгыдэмдалтын. Крэсаньык-шамычын эн сай шонымашышт сталинский колхозлаштэ илышыш пурталтын. Тэвэ молан колхоз строй тыгэ писын кушкын да пэнгыдэмын. Тэвэ молан колхоз-шамыч 88 процэнт крэсаньык озанлыкым, 93,6 процэнт ÿдымö мландым авалтат. Кодшо йэдиноличник-шамычшэ тачэ огыл гын, эрла колхозник лийыт. Колхозлаштэ улан да культуран илыш кушкэш, вийангэш. Банклаштэ улшо колхоз-шамычын счотлаштышт накоплэньэ 750 гыч 1300 тÿжэм тэнгэ мартэ шуэ. 1936 ийыштэ иктэшлымэ пого 22 процэнт—10 миллион тэнгэлан кушкын. Колхоз суртлан окса доход 1935 ийысэ 254 тэнгэ гыч 1936 ийыштэ 296 тэнгэш кушкын, колхоз суртлан кокла шот дэнэ трудодэнь почэш пайлымашкэ 41 тэнгэ олмэш 80 тэнгэ кайэн. Колхоз озанлыкым пэнгыдэмдымэ дэнэ вольык ашнымаш пэнгыдэмын. 3 ийыштэ вольык ашнымэ фэрмэ 955 гыч 1738 мартэ шукэмын. Тÿкан шолдра вольык шот 11 тÿжэм вуй гыч 25,2 тÿжэм вуйыш шуын. 1936 ийыштэ гына тÿрлö школлаштэ тунэмаш 4000 йэнгым налмэ.

Рэвольуцо дэч ончыч марий илымэ кундэмыштэ „промышлэнность пэш шагал ыльэ. Сэзоныштo ыштышэ ик мыньар лэсопилкэ да 2 йанда завод—тэвэ чыла промышлэннэ прэдприйатьэ. Пэш кугу чодра йамдылымэ паша эн почэш кодшо тэхникэ дэнэ ышталтэ. Куштылгын пойаш тыршымаш, пÿртыс пойанлыкым хищникла эксплоатироватлымаш промышлэнностьлан вийангаш мэшайэныт. Национальнэ пролэтар кадрлан кушкаш мэшайымэ политик шукталтын.

Октьабр рэвольуцо дэч вара положэньэ чылт вашталтын. Лэнин-Сталин партий национальнэ рэспублик дэн областьлаштэ промышлэнностьым шарымэ политикым чакныдэ шуктэн. Лопатиныштэ кагаз дэн пушэнгэ ÿзгар ыштымэ промышлэнность ышталтэш. Илэтыштэ промышлэнность ышталтэш. Мэмнан рэспубликын столицыштыжэ промышлэннэ прэдприйатьэ-шамыч ышталтыныт. Йуриныштэ ковагштэ-пижгом промышлэнностьым рэконструкцылымо. Чодра йамдылымэ пашам 50 процэнт мэханизироватлымэ. Кок вичийыштэ промышлэнностьыш 130 миллион тэнгэ пышталтын. Кугыжаныш промышлэнностьын (чодра паша дэч посна) валовой продукцыжо 1925-26 ийласэ 1,47 миллион тэнгэ гыч 21 миллион тэнгэш, вэс самынжэ 15 кана нарэ кушкын. Кооператив промышлэнностьышто 15 кана кушкын. Кугыжаныш промышлэнностьышто пашаэз класс 1925 ийысэ 1150 йэнг гыч 8000 йэнг мартэ кушкын. Национальнэ пашаэз кадр кушкэш. Кустарнэ промышлэнностьым пÿтыньэк кооперироватлымэ, нуным тÿнг шотышто иктэшлымэ мастэрскойлашкэ чумырымо. Промышлэннэ пашаэзын пашадаржэ лу ийыштэ 3 кана утла нöлталтын. Эн почэш кодшо чодра промышлэнностьышто 2100 йэнг постоййаннэ кадр уло. Постоййаннэ кадр пашаэз-шамыч кэчыштэ 8 шагат пашам ыштэн тылзыштэ 300—450 тэнгэ пашадарым налыт, шöран вольыкышт, сай илымвэрышт уло, школ дэнэ, йоча учрэждэньэ дэнэ, клуб дэнэ, радио дэнэ да кино дэнэ обслуживатлалтыт.

Частнэ сатулымашым пытарымэ. Пытартыш кум ийыштэ сатусавэртыш 2,2 пачаш кушкын.

Царизм млэнна 90 процэнт тунэмдымэ калыкым кодэн. Кэч могай класс общэствышт "вуйалалышэ класс тунэммаштэ монополийым шкэ кидышкыжэ налаш тыршэн. Тидлан тудо тунэммылан акым ыштэн, могай илышан улмым, могай калык гыч лэкмым ончэн. Партий дэн Совэт властьын политикшэ чыла тидэ ойыркалымашым пытарэн, тунэмаш кугу корным почын. Мэмнан дэнэ ак налдэ всэобщ тÿнгалтыш туныктымаш илышыш пурталтэш. 1937 ийыштэ мэмнан тÿнгалтыш школлаштэ 61600 йоча, 1924 ийысэ дэч 3 кана утла тунэмын. Пэлэ кыдалаш дэн кыдалаш школлаштэ 2600 йэнг олмэш 22900 йэнг, 1924 ийысэ дэч 8,8 кана утла, тидлэч посна тэхникумлаштэ 2450 йэнг, 1924 ийысэ дэч 6,2 кана шуко тунэмын. Тÿнгалтыш школлаштэ тунэмшэ-шамыч кокла гыч 89 процэнтшэ марий йылмэ дэнэ тунэмэш. Тунэмдымэ 4 процэнт вэлэ кодын.

Совэт власть социальнэ чэр ваштарэш наступлэньым кумда фронт дэнэ шарэн колтэн. Мэмнан чыла вэлымат кушмына дэнэ социальнэ чэрын умбакыжэ шарлымыжым чарымэ вэлэ огыл, но трахом, зоб, удыртыш да моло чэр дэнэ чэрланымэ процэнт пэш чот изэмын.

Социализм ыштышэ-шамыч таза тукымым воспитатлымаштэ ава дэн азам аралымаш пэш кугу значэньан. Абортым чарымэ да моло нэргэн дэкрэт нэгызэш шуко икшыван ÿдрамаш - шамычлан пособий пуалтэш. Тыштэ социалист стройын тошто куллык капиталист строй дэч кÿшнö шогымыжо раш да пэш сайын койэш.

Культурын талын кушмыжо национальнэ форман, социалист кöрган культурым пэлэдыктэн шога. Талантан самырык писатэль, артист, учитэль, врач, агроном, инжэнэр-шамыч шэмэр калык дэнэ пырльа пашам ыштат да кушкыт.

Марий калыклан у тÿньа почылтын. Тудын илышыжэ у, йывыртыман да пийалан лийын. Тыгай илыш нэргэн тудо ожно шонэнат кэртын огыл. Кызытсэ илыш Сталин Конституцышто да тудын нэгызэш ыштымэ МАССР Конституцо проэктыштэ сайын ончыкталтын.

Марий ÿдрамаш-шамыч эн почэш кодшо, пычкэмыш ыльыч. 1913 ийыштэ чыла ÿдрамаш коклаштэ 2 процэнтшэ вэлэ грамытнэ ыльэ, а марий ÿдрамаш коклаштэ гын, иктыт коктыт вэлэ грамытнэ ыльэ.

Октьабр рэвольуцо ÿдрамашшамычлан пöрйэнг дэнэ тöр правам пуэн. Рэспубликын знатнэ йэнгжэ-шамыч коклаштэ ÿдрамашшамыч почэтно вэрым налын шогат. Красногор заводысо смэннэ мастэр Охотникова Марийан, трактористка Чэмоданова дэн Попован, йытын кÿрышö Лэринан, дойарка Ботоногован да шуко моло ÿдрамаш-шамычын лÿмышт чыланат шинчат.

Тидэ мэмнан Марий рэспубликыштэ у йэнг-шамычын кушмыштым пэш раш ончыкта. Но кушмаш тидэ вэлэ огыл. Мэмнан ордэноносэц-шамычын Г. И. Игнатьэвын, К. С. Ивановын, И. Т. Трофимовын, К. Т. Мочайэвын да нунын дэнэ пырльа йал озанлыкысэ шÿдö дэнэ улшо стахановэцшамычын, чодра дэн пушэнгэ ÿзгар ыштымэ промышлэнностьысо, стройкысо, коваштэ дэн кустарь промышлэнностьысо стахановэцшамычын, мэмнан вич шÿдö йэчызэ-шамычын, тунэммаштэ отличник-шамычын, ончыл учитэль, инжэнэр дэн тэхник, агроном дэн

Умбакыжэ 3-шо могырышто

МАРИЙ АССР ЧРЭЗВЫЧАЙНЭ XI-шэ СОВЭТ СЙЭЗД

МАРИИ АССР КОНСТИТУЦО ПРОЭКТ НЭРГЭН

Марий АССР Исполнитэльнэ Комитэт прэдсэдатэльым олмэштышэ А. Ф. ЭШКИНИН йолташын докладшэ

УМБАКЫЖЭ

врач-шамычын, комбайнэр Бастраков, тракторист Эскайэв дэн Каширский, рамщик Иванов, токарь Альошин да чодра пашазэ Марьин гай йэҥ-шамычын л ӱ м ы ш т ы м ушэштарыдэ ок лий. Нуно мэмнан рэспубликыштэ Сталинла шуаралтшэ у йэҥ-шамычын куатлэ лийын кушмыштым раш ончыктат.

Тыштэ мэмнан партийын шуктымо Лэнин-Сталин национальнэ политикын вийжэ, кугу Сталинын гэниальнэ вуйлатымыжын саскажэ. Тидэ сэҥымаш фактым Конституцо проэктын 4 статьаштыжэ тыгэ в о з ы м о: „М а р и й АССР-ын экономик нэгызшэ—тидэ капиталист систэман озанлыкым пытарымэк, производство орудий дэн срэдствылан частнэ собствэнностьым да айдэмэ айдэмым эксплоатироватлымым пытарымэк пэҥгыдэмдымэ социалист систэман озанлык да производство орудий дэн срэдствылан социалист собствэнность". Тугак тидэ факт VIII главаштэ пашалан права нэргэн, канаш права нэргэн, шоҥгэммэкэ обэспэчэньылан права нэргэн, тунэмаш права нэргэн, ӱдрамаш-шамычын правашт да Марий АССР граждан-шамычын национальностьыштым да расыштым ончыдэ тӧр правашт нэргэн статьалаштэ возэн ончыкталтын.

Буржуазнэ националист-шамыч— калыкын тушманжэ

Йолташ-шамыч, тыгай ончык каймаш улмо годым, тыгай событьэ дэн факт дэчат кораҥ кайэн огына кэрт. Буржуазнэ националист-шамыч контррэволюционно троцкизм дэнэ да фашизм дэнэ ушнэн, Совэт властьым сӱмыралаш да капитализмым пӧртылташ тӧчэныт. Нуно тидым ыштэн кэртын огытыл. Пролэтар рэвольуцын каратлышэ кидшэ тидэ шакшэ найомник, пуштэдышэ, дивэрсант дэн шпион кашакым чараш луктын. Националист-шамыч ожнысо лэгальнэ политик тэчэньэ гыч пуштэдышэ, шпион дэн дивэрсант бандыш шуымэш могай корным эртэныт? Совэт власть лиймэк пэрвой кэчылаштак марий кулачэствэ, офицэрство да тыгыдэ буржуазий кокла гыч лэкшэ тошто интэллигэнцын ужашыжэ марий калыкын рӱдӧ ушэмжэ йыр чумыргэныт. Марий калыкын рӱдӧ ушэмжым ыштымаш эсэр движэньэ гыч, кугу сорта сэктант-шамычын да марий йаллаштэ пойанракшэ шамычым ушэн шогышо моло сэкта-шамычын национальнэ-сэктант движэньышт гыч лэктын. Рэвольуцын пэрвой жапыштыжэ эсэр пропагандын влийаньыжэ дэнэ марий рэвольуционно лончо дэн кашак эсэр могырыш лийыныт. Фэвраль рэвольуцо дэч вара марий рэвольуционэр-шамыч кокла гыч шукынжо национальнэ движэньым эсэр движэньэ дэнэ кылдынэшт ыльэ. Эсэр-шамычшэ тунам рэакционно лийыныт да шкэныштым контррэвольуцо дэнэ кылдэныт.

„Марий калык рӱдӧ ушэм" национальнэ буржуазнэ - дэмократ стройым ышташ, марий рэлигийым аралэн кодаш, марий - шамычым шкэ сэмын кодаш да марий кокла гыч руш-шамычым поктэн колташ программым ыштэн. Тидэ ушэмым 1919 ийыштэ Совэт власть рэакционно организацылан шотлэн да шалатэн.

Контррэвольуционно националист-шамыч шкэ шонымашыштым шукташлан йӧным йомдарэныт да Совэт власть ваштарэш шолып кучэдалмэ корныш шогалыныт. Социалист строитэльствын сэҥымашыжэ класс кучэдалмашым пӱсэмдэн. Шалатымэ эксплоататор классын пудыргыжо социализмын сэҥэн толмыж сэмын активныйрак лийыныт. Тидлан икмыньарэ мэмнан область организацыштэ ожно лийэдышэ чэрлэ койышат — принципдымылыкын пэлэдмыжэ да национальнэ кадрым выдвигатлымаштэ йэҥ-шамычым политик шотыш то да паша ыштэн моштымыштым ончыдэ ойыркалымаш — полшэн. Тидэ чылажат националист контррэвольуцылан йӧным ыштэн. Сандэнэ буржуазнэ националист радамыш чыла контррэвольуционно элэмэнт, троцкист, пурла да моло двурушник шамыч шогалыныт. Шкэ копаштым чыла лончыш шуйкалышэ йужо эл фашист-шамыч чыла тидэ элэмэнтым кидышкышт погалтэн налыныт. Буржуазнэ националист контррэвольуционно организацым Мухин, Йамбос, Голубкин, Китайэв, Андрэй Эшкинин, Чавайн, Вэткин, Соловйов, Смирнов, Садовин, Глушков, Макаров да моло-шамыч вуйлатэныт. Тидэ организацэ Совэт властьым сӱмыралаш, фашист Финльандий дэнэ кэлшэн илышэ да тудын контрольыштыжо лийшаш марий буржуазнэ-дэмократ рэспубликым ышташ шонэн. Тӱҥ ударым ССР Ушэм ваштарэш фашист-шамычын сар тӱҥалмэ жаплан йамдылэн, нуно йужо кугыжанышысэ фашист контрразвэдкын полшымыжо дэнэ да вуйлатымыжэ дэнэ шпионажым, дивэрсийым да врэдитэльствым шарэныт. Партийнэ дэн совэт пашайэҥ шамыч ваштарэш тэррорым организоватлылыныт. Мутлан, нуно фашист контрразвэдкылан мэмнан элын аралалт кэртмэ вийжэ нэргэн данныйым да антисовэт матэриалым пуэдэныт, вольыклан сибирский йазвым прививатлэн, вольык пуштэдымым организоватлэныт, пасусавыртыш шотышто врэдитэльский планым ыштылыныт, школлаштэ воспитатэльнэ пашам интэрнациональнэ воспитаньэ ваштарэш шогалтэныт, школлаштэ бракым ыштылыныт, промколхозлаштэ цэхым йӱлатылыныт, двигатэльым шалатылыныт, Заготзэрнон складшэ-шамычым шалаташ йамдылалтыныт, строитэльствыштэ срокым шуйкалэныт, врэдитэль проэктым ыштылыныт да вара тудым пэш кугун угыч ышташ вэрэштэдэн, колхозник-шамычым Совэт власть ваштарэш шогалташ колхозник-шамычым закондымын арстоватлылыныт, нунын дэнэ обыскым ыштылыныт, литэратурышто, йылмыштэ да искусствышто марксист-лэнин тэорийым кадыртылыныт, Марий кагаз комбинат строитэльствыштэ кугу врэдитэльствым ыштылыныт, чодра волтымо энэрлаштэ плотиным врэдитэльла ыштэныт, шуко молымат ыштэн улыт.

Буржуазнэ националист контррэвольуционно организацым чараш лукмо дэнэ пырльа Рэспублик Исполкомын ожнысо прэдсэдатэльжым—И. П. Пэтровым чараш лукмо. Ожно Пэтров марий калык ушэмыштэ активнын полышкалэн, эсэр-шамыч дэнэ активнэ пашам ыштэн, тидлан эсэр-шамыч Пэтровлан таум ыштэныт. Марий область шочмэк пэрвой ийлаштэ Пэтров партий корно ваштарэш кайшэ националист группировкым вуйлатэн, буржуазнэ националист-шамычым ылыжтэн, кугу пашаштэ шогымыж дэнэ Пэтров националист контррэвольуционэр шамычлан активнэ полышкалэн нуным лэвэдын, аралэн шогэн, Рэспубликысэ совэт пашам вуйлатымаштыжэ „начаррак гын, сайрак" манмэ политикым шуктэн шогэн.

Калык тушман шамычын контррэвольуционно паша ыштымэ фактышт тыгай.

ВКП(б) Рӱдӧ Комитэт Плэнумышто Сталин йолташ тыгэ ойлэн: вэс эл развэдкэ органын дивэрсионно врэдитэль дэн шпион пашажым активнэ шуктышо элэмэнтыш савырнышэ троцкист-шамыч пашазэ классыштэ политик тэчэньэ лиймым шукэртак чарнэныт, нуно пашазэ классын интэрэсшэ дэнэ пырльа лийын кэртшэ иктаж могай идэйлан служитлаш шукэртак чарнэныт, нуно вэс эл развэдкэ органлан тарлалт паша ыштышэ принципдымэ да идэйдымэ врэдитэль, дивэрсант, шпион, пуштэдышэ бандыш савырнэныт.

Мэмнан дэнэ да йатыр моло национальнэ рэспубликлаштэ буржуазнэ-националист контррэвольуционно организацым чараш лукмаш, троцкист дэн троцкист-зиновйэв цэнтрым, пурла да моло двурушник-шамычым чараш лукмаш тидым ончыктыш: ындэ троцкист, пурла, буржуазнэ-националист да моло двурушник-шамыч коклаштэ нимогай ойыртэмышат укэ. Нуно чыланат, айдэмэ обшэствын пудыргыжо, вэс эл развэдкэ органлан тэрлалт пашам ыштышэ врэдитэль, дивэрсант, шпион да пуштэдышэ бандэ лийыныт, Совэт властьым сӱмырышаш вэрч, капитализмым пӧртылтышаш вэрч кучэдалыныт...

Мэмнан колхозник-шамыч, мэмнан совэт интэллигэнцэ да чыла шэмэр-шамыч Совэт корно дэч посна вийаҥмэ корно моло укэ манын шотлат. Нуно Конституцо проэкт нэргэн каҥашэн да шакшэ гад—троцкист, пурла дэн буржуазнэ националист-шамыч нэргэн матэриалым лончылэн, чыла тидэ врэдитэль, дивэрсант дэн шпион бандым намыслэн каргат, нуным мландымбач ӱштыл шуаш, ССР Ушэм Конституцын 133 статьажым нунын шотышто тичмашын илышыш пурташ чын трэбытлат.

Тэвэ молан чыла шэмэрын сайлан шотлымыжо почэш мэмнан рэспублик Конституцо проэктын 2 шо статьашкыжэ тыгэ возалтын: „Марий АССР-ын политик нэгызшэ—тидэ помэшик дэн капиталист властьым сӱмырымэк да пролэтар диктатурым сэҥэн налмэк марий калыкым царизмын да руш импэриалист буржуазийын нацийшотышто пызырымаш гыч утарымэк да националист контррэвольуцым шалатымэк кушшо, пэҥгыдэмшэ шэмэр дэпутат-шамычын Совэтышт".

„Мэмнан задачэ тыштэ: мэмнан социалист родинын капиталист элшамыч авыртышыштэ улмыжым, мэмнан элыш буржуазий дэн фашист-шамычын шкэ агэнтыштым дивэрсий дэн шпионаж паша ыштылаш колтылмыштым да колтылаш тӱҥалмыштым мондаш огыл" (16-шо обл. партконфэрэнцын пунчалжэ гыч). Кызытсэ троцкист, пурла дэн буржуазнэ националист-шамыч ваштарэш кучэдалмаштэ **„ындэ тошто мэтод огыл, дискуссий мэтод огыл, а у мэтод, куклэн лукмо да шалатымэ мэтод кӱлэш" (Сталин).**

Калыкын тушманжэ - шамычым уло вожгэ шалаташ, врэдитэльствын кодшыжым пытараш—тэвэ задачэ. Тидлан мланна шкэнан бдитэльностьым кӱшкӧ нӧлталашна, шкэнан ситыдымашнам большэвикла критиковатлэн да самокритикым шарашна кӱлэш. Мланна совэт дэмократийым пэҥгыдэмдаш, совэт дэн озанлык вуйлатымэ пашашкэ самырык кадрым, утларакшэ тӱҥ калык гыч, лӱддэ выдвигатлаш кӱлэш. Ӱдырамаш-шамычым лӱддэ выдвигатлаш. Политик дэн паша шотышто тэргэн налмэ йэҥ шамычым, националист, троцкист дэн пурла-шамыч дэнэ варныдымэ йэҥ-шамычым, чэстнэ да Лэнин Сталин партий пашалан прэданнэ йэҥ-шамычым выдвигатлаш кӱлэш. Колхоз, йал совэт, район дэн рэспублик организацылаштэ совэт дэн озанлык кадрым политик шотышто сэрйозно воспитатлымашым организоватлаш кӱлэш. Дэпутат-шамычын да сайлымэ орган-шамычын сайлышэ-шамыч ончылан отчотым раш эртараш кӱлэш. Тидын нэргэн Конституцо проэктын 110-шо статьаштыжэ возалтын.

Конституцо проэктыштэ властьын рэспубликысэ да вэрласэ органжэ-шамычын структурыжо ССР Ушэм Конституцышто ончыктымо Совэт государствэнность йэдинэ принцип дэнэ кэлыштаралт ышталтын. Граждан-шамычын правашт да обйазанностьышт тӱҥ шотышто ССР Ушэм дэн РСФСР Конституцышто возалтмэ сэмынак возалтын. Тидэ чумыр калык дэмократизмым сайлымэ систэм раш ончыкта. Лач сайлымэ систэмын чын дэмократизмыжэ да совэт с о ц и а л и с т дэмократий кугыжаныш паша виктарымашкэ шуко у совэт й э ҥ ы м шупшылыт да с э ҥ ы ш э с о ц и а л и з м элыштэ гына лийын кэртшэ чын социалист калык властьым ышташ йӧным ыштат. Конституцо проэктэш кугыжаныш властьын вэрласэ органжэ-шамыч нэргэн раш возалтын. Тидэ шотышто проэкт тышкэ энэрта: мэмнан район дэн йал совэт-шамыч шканышт тичмаш правам налыныт. Нунын правашт почэш, национальнэ, экономик дэн культур ойыртышым шотыш налын, районышто альэ йал совэт кумдыкышто илыш ышталтэш, шкэныштын вэрысэ пэҥгыдэ бӱджэт лийэш, вэрысэ йэҥ кокла гыч сайлымэ орган-шамыч лийыт, совэт, суд дэн моло учрэждэньын пашашт районышто альэ йал совэтыштэ илышэ национальность йылмэ дэнэ виктаралтэш.

Пытартышлан, социалист собствэнностьым да рэвольуционно законностьым аралымэ нэргэн палэмдаш кӱлэш.

ССР Ушэм Конституцым пэҥгыдэмдымылан пэл ий эртэн. Тугэ гынат, йатыр вэрэ законым пудыр-

Мучашыжэ 4-шэ могы, ыштэ

<u>МАРИЙ АССР ЧРЭЗВЫЧАЙНЭ XI-шэ СОВЭТ СЙЭЗД</u>

МАРИИ АССР КОНСТИТУЦО ПРОЭКТ НЭРГЭН

Марий АССР Исполнитэльнэ Комитэт прэдсэдатэльым олмэштышэ А. Ф. ЭШКИНИН йолташын докладшэ

МУЧАШ

тылыт. Адак колхоз-шамычын да утаракшэ сатулышо организацылаштэ социалист собствэнностым шолыштмаш уло. Пытартыш 1936 ийыштэ 1 миллион тэнгэ растрат лийын. Йал озанлык артэль уставым пудыртылмаш, паша дэн пашадар да моло шотыштат граждэнинын праважым пудыртылмаш уло. Тэвэ Маслопромын Оршанкэ районысо уполномочэнныйжэ А. А. Логинов „Мировая революция" колхозышто колхозникывым опись ыштыдэ кӱпчыкым, ужгам, йытыным, шорык коваштым, мыжэрым, простыным, кӱпчык шӱргым, кӱсэн часым да молым луктын нангайэн. Логиновым судыш пумо. Марий АССР зэмуправлэнын зоотэхникшэ Шишкин „Ворошилов" колхоз члэн-шамычым штрафоватлаш кӱштэн да И. В. Попцовым 60 трудодэньлан, Г. Щэрбаковым 120 трудодэньлан штрафоватлымэ ыльэ. Штрафым кудалтымэ. Орлов йал совэт прэдсэдатэль Полушин, йал совэт члэн Протасов дэнэ пырльа, 13 граждэнинын погыштым закондымын луктын нангайэныт, эсогыл тул вондым, кӧршӧк кучэмым, руашан врчкымат луктын кайэныт.

1936 ийыштэ Сэрнур районышто закондымо штраф 522 йэнглан пуалтын. Кужэнэр районышто Иван-Сола йал совэт прэдсэдатэль Богданов йэдиноличник-шамычын погыштым пэл-акэш ужалкалэн. Колхоз имньэ дэнэ окса тӱлыдэ кудалыштын. Йал совэт оксам шканжэ кучылтын. Массово шот дэнэ тыгай пудыртылмаш Йэласово районыштат лийэдэн.

Чыла закон пудыртылмаш ваштарэш мэмнан Прокуратур дэн Суд кучэдалыт. Но совэт законым пудыртылын, социализм ыштымаштэ мэшайышэ калык тушман-шамычым вожгэ куклэн лукшаш вэрч Совэт властьын чыла органжылан, совэтын чыла дэпутатшылан кучэдалаш кӱлэш.

Пытартышлан, Конституцо проэктын 100 шо статьажым ончыктыдэ ок лий. „Отэчэствым аралымаш Марий АССР кажнэ граждэнинын свäщэннэ долгшо. Родинлан измэным ыштымаш: присäгым пудыртымаш, тушман вэлыш вончымаш, кугыжанышын войэннэ куатшылан энгэкым ыштымаш, шпионаж—эн нэлэ осал пашалан шотлалтын, законын уло строгостьшо дэнэ каратлалтыт."—Тыгэ тидэ статьа ойла. ССР Ушэм Вэрховно Судын Спэциальнэ Судйэнэ Присутствийжын приговоржо почэш лӱймӧ 8 шпион-шамыч мэмнан социалист рэвольуцын эн йӧратымэ шочшыжо сэмын ончэн куштымо доблэстнэ, сэнгаш лийдымэ Йошкар Армийын тупышкыжо кӱзым шуралташ йамдылэн шогэныт. Слэдствий дэнэ да Суд дэнэ, лӱймӧ шамычын признатлымышт дэнэ палэн налмэ: „нуно ССР Ушэм ваштарэш сарым йамдылышэ ик вэс кугыжанышын воэннэ развэдкыжлан служитлэныт, тидэ кугыжанышын армийжым вуйлатышэ-шамыч дэнэ пэнгыдын кылдалт шогэныт. Окытан развэдчик сэмын моштэн маскироватлымэ шпионаж, тушман-шамычлан мэмнан войэннэ тайным пуэдымаш, пашазэ дэн крэсаньык социалист кугыжанышын вооружонно виймэ нэргэн свэдэньым пуэдымаш, врэдитэльствэ, обороно куатым лунчыртымаш—тэвэ нинэ мэрзавэцшамычын кучылтмо йӧнышт.

Социализмын осал тушманжылан ужалалтшэ шпион-шамыч—Тухачэвский, Йакир, Уборэвич, Корк, Эйдэман, Фэльдман, Примаков, Путна—шкэ шакшэ вӱран кидыштым Сталин Конституцыштышо, классдымэ общэствым ыштымэ, капитализмын йанлык законжым пытарымэ общэствым ыштышэ 170 миллионан калык ӱмбак нӧлталаш тоштыныт. Нуным лӱйэн пуштмо. Пӱтынь эл тидэ приговорым куанымаш дэнэ вашлийэ.

Тушман-шамычын пашаштлан ваш мутым пуэн, мланна шкэнан социалист родиным аралаш энэргийнам лу пачаш кугэмдаш кӱлэш. Колхозышто, заводышто, чодраштэ, культур учрэждэньыштэ уло пашанам тидэ задачэ шуктылшын шындаш кӱлэш. Осоавиахим организацэ-шамычым политик дэн тэхник шотышто кӱшкӧ нӧлталаш кӱлэш.

уполномочэнныйыштым пурташ тэмлат.

Нинэ прэдложэньэ-шамычымат пурташ кӱлэшыжэ укэ. Вэт ончыктымо наркомат-шамычын Марий АССР ыштэ озанлыкышт кугу огыл. (НКПС, Наркомвод, НКСвäзь).

Тыгак районлаштэ физкультур дэн спорт да свäзь уполномочэнным, обороно отдэл-шамычым ыштымэ нэргэн прэдложэньэ нэргэнат каласаш кӱлэш. Районышто обороно пашам Исполком Прэзидиум шкэ ыштэн шога.

Татар йылмым кугыжанаш йылмылан шотлымо нэргэн прэдложэньым тэвэ молан пурташ ок лий: Марий АССР-ыштэ татар калык пэш шагал процэнт вэлэ. Тидэ прэдложэньым пуртымаш рэспублик учрэждэньэ-шамычын пашаштым да шуко район-шамычын пашаштым нэлэмда ыльэ. Татар калыкын ик чумыр массыжэ мэмнан рэспубликыштэ Параньга районышто ила. Тыштэ калык дэнэ ваш сэркалымаш, район кӧргысӧ организацэ-шамыч дэнэ ваш сэркалымаш татар йылмэ дэнэ ыштэлтэш. Тыльэ посна 24-шэ статьаштэ тыгэ каласымэ: „чыла закон руш йылмэ дэнэ увэртаралтэш"—манмэ. Тидэ йылмыжэ чылалан обäзатэльнэ. Адак 78-шэ статьаштэ тыгэ сэралтын: „Марий АССР-ын рӱдӧ суд учрэждэньылаштыжэ суд паша—марий да руш йылмэ шинчыдымэ-шамычлан кусарышэ гоч умылтаралтэш"—манмэ. Мый тыгэ шонэм: Вэрховно Совэтыштат татар, удмурт, чуваш-шамычым обслуживатлаш кусарышэ лийман. Но тидыж нэргэн Конституцыштo посна каласымат огэш кӱл.

Утаракшым 86-шо статьаш—канаш права нэргэн, 87-шэ статьаш—шонгэммэк, тугак чэрлэ годым да паша ыштэн кэртдымэ лиймэк матэриальнэ обэспэчэньэ налаш права нэргэн, 88-шэ статьаш—тунэмаш права нэргэн йэшартышым пуэныт. 86 шо статьаш тыгай йэшартышым пурташ тэмлат: колхозник-шамычланат трудодэньым тӱлэн, ий йэда отпускым пуаш кӱлэш—маныт.

Тидэ прэдложэньым Сйэздлан корангдаш кӱлэш. Вэт колхоз—шэмэр крэсаньык-шамычын шкэ кумылышт почэш ушнымо ушэм, тушто тӱҥ производство срэдствэ гына иктышлалтэш. Колхозышто чыла паша колхоз погынымашын ыштымэ кӧргӧ порьадкэ правил почэш ышталтэш. Колхозын расходшым тӱлэн пытарымэк кодшо чыла натур дэн окса доход колхоз-члэн-шамыч коклаштэ трудодэнь почэш пайлалтэш.

Тидэ шот дэнак социальнэ страхованьэ шотышто колхозник-шамычлан трудодэньым тӱлэн, пашазэ дэн тӧрландарымэ нэргэн, шонго колхозник-шамычлан кугыжаныш полшыш пумо нэргэн 87 шэ статьаш йэшартышымат приниматлаш ок лий. Вэт йал озанлык артэльын уставшэ почэш тыгай-шамычлан полшаш колхозышто лӱмын фонд ышталтэш. Тыгак йошкарармэйэц йэшлан полшымо да льгот пумо нэргэн, тулык-шамычлан полшымо нэргэнат каласаш кӱлэш.

Тунэмаш права—всэобщо обäзатэльнэ шым ий туныктымо дэнэ илышыш пурталт шогымо нэргэн 88-шэ статьаш йэшартымым пурташ ок лий. Вэт тыгай законым шукташ мэмнан дэнэ чыла йӧнжак альэ ышталтын огыл. Конституцыш мэ мо ыштэн шуктымым гына сэрэна. 7 ий туныктымашым илышыш пурташ йӧным ыштэн шукташлан мланна альэ ик мыньар жап кӱлэш.

Иолташ-шамыч, мэ тӱҥ шотышто социалист общэствым ыштэн шуктэн улына. Мэ буржуазнэ эллан нигунам уждымо националь форман, социалист кӧрган культур—Совэт Ушэмысэ чыла калыкынат пэлэдмэ жапыштэ илэна. Мэ эн дэмократичнэ Конституцым ыштэн улына.

Марий областым Рэспубликыш савырымаш—марий калыкын илышыштыжэ пэш кугу историчэский событий. Тидэ пийал мланна мэмнан чаплэ коммунист партийын Лэнин-Сталин национальнэ политикшэ сэнгымэ дэнэ, мэмнан вэрч Владимир Ильич Лэнинын чот тыршымыжэ дэнэ калык вождь Сталин йолташын шкэак тыршымыжэ дэнэ, Лэнин-Сталин Рӱдӧ Комитэт дэн Совэт правитэльствын тыршымышт дэнэ ышталтын. Марий АССР колхоз, колхозник дэн йэдиноличник-шамычлан льготым пумо нэргэн ВКП(б) Рӱдӧ Комитэт дэн ССР Ушэм Совнаркомын 1937 ий 5 ийуньышто пунчалмышт—партий дэн правитэльствын, Сталин йолташын марий калык вэрч пытарык чот тыршымыштым угыч ончыкта. Тидэ пунчаллан рэспубликысэ колхозник дэн йэдиноличник-шамычын вашмутышт тудым ойла: тидэ пунчал нунын йал озанлык вийангдымэ у тошкалтышыш нӧлталэш. Горький крайын, тудын коммунизм вэрч кучэдалмашэш шуралтшэ пашазэ классшын пэш кугун полшымыжо дэнэ мэ пийалан, куанымашан кэчыш толын шушн улына. Тэндан лӱм дэнэ да чыла шэмэрын лӱмжӧ дэнэ Горький пашазэ класслан, тудын чаплэ вуйлатышыжэ-шамычлан, Сталинын ӱшан соратникшэ-шамычлан—А. А. Жданов, Э. К. Прамнэк, Ю. М. Каганович йолташ-шамычлан индэш ий годым туныктымыштлан, мланна полшэн шогымыштлан, мэмнан вэрч йӧратэн тыршымыштлан кугу таум каласэм. Пролэтар, индустриальнэ, большэвик Горький ола марий калыкым социальнэ дэн культур шотышто социалист кугыжаныш кӱкшытыш шумэш нӧлталаш Сталинла полшэн.

Калык-шамычын изак-шольакла кэлшэн илымышт кушкын, пэлэдын шога. Эрта курым, толшаш тукым Сталин эпохым, айдэмэ тукымлан пийал тантымэ кэчылам куанымаш дэнэ шарналташ тӱҥалэш. Сталин эпохылан кэлшышын пашам ышташ тӱҥалына. Сталин Конституцылан кэлшышын пашам ышташ тӱҥалына.

Мэмнан чот йӧратымэ ачана, туныктышына, вождь дэн тангна—Сталин йолташлан кэлшышэ лийжэ—манын пашам ышташ тӱҥалына.

Вийан лийжэ Совэт Ушэмысэ чыла калыкым пийалан, куанымашан илышыш кондышо, сэнгаш лийдымэ Лэнин-Сталин партий!

Вийан лийжэ мэмнан кугу вождьна, мэмнан туныктышына, ачана да тангна—мэмнан родной Сталин! (Кужун сово кырымаш).

Тӧрлатымаш дэн йэшартыш-шамыч

Марий АССР Конституцо проэкт нэргэн канашымаштэ 1785 погынымаштэ чылажэ 129 тӱжэм йэн лийын. 82 прэдложэньым ыштымэ. Прэдложэньэ кокла гыч шукыжо сайлышэ-шамычын наказышкышт пурышашлык улыт. Тэвэ—Оршанкэ район „Марий йал" колхоз члэн-шамычын—вольыкым кугыжаныш фонд чодраштэ кондышташ разрэшитлымэ нэргэн прэдложэньышт, вэрысэ значэньан чодрам колхоз-шамычлан пумо нэргэн, район колхоз школым кугыжаныш бӱджэтыш пумо нэргэн, кӱртньӧ корным Сэрнур дэк лишэмдымэ нэргэн, Звэнигово район цэнтрым Лопатиныш кусарымэ нэргэн, Лопатиным Н. И. Йэжов лӱм посьолко манын лӱмдымӧ нэргэн, Шэнгшэ, Хлэбниково, Лопатин районлам ыштымэ нэргэн, Лопатинэн тэхникумым почмо нэргэн, моло тыгай прэдложэньымат Конституцыш пурташ ок лий. Конституцыш мэ мо ыштэн шуктымым гына сэрэна. Ончыктымо прэдложэньэ-шамыч Марий АССР Исполкомыш ончаш пуаш кӱлэш.

14-шэ статьаш Кирэв областысэ марий район-шамычым йэшарымэ нэргэн прэдложэньымат пурташ ок лий, вэт мэ Конституцыш Конституцо принимэтлымэ жаплан улшо район-шамычым гына пуртэна. Тугак Вэрховно Совэт Прэзидиумын члэнжым район шот дэнэ ыштымэ нэргэн Иурин район „Заря" промколхоз члэн-шамычын прэдложэньыштымат пурташ ок лий. Вэт Прэзидиум район прэдставитэльствэ принцип дэнэ ок ышталт, а Вэрховно Совэт сэссийэш шолып йукэн, Совэт члэн кокла гыч сайлалтэш.

Йатыр погынымаштэ 44 шэ статьаш йэшартышым ышташ прэдложэньым пуэныт: Калык Комиссар-шамыч Совэт составыш НКПС-ын, Наркомводын, чодра аралымэ да чодра шындышэ управлэньын, кугу школ, физкультур дэн спорт комитэтын уполномочэнныйыштым, вэс сэмын манаш, ушэм Наркомат, управлэньэ дэн комитэт-шамычын

ВКП(б) ОБКОМЫН ОТЧОТШО ПОЧЭШ МАРИЙ ОБЛАСТЬ XVI-шо ПАРТИИНЭ КОНФЭРЭНЦЫН РЭЗОЛЬУЦЫЖО

ВКП(б) Марий Обкомын пашажэ нэргэн Врублэвский йолташын отчот докладшым колыштмэк да каҥашэн налмэк, XVI-шо область партийнэ конфэрэнцэ ВКП(б) Обкомын политик корнышым, 1934 ийыштэ Обком вуйлатымашым вашталтымэ дэч вара, чынлан да практик пашажым кэлшышылан шотла.

Мэмнан партий вуйлатымэ почэш пашазэ крэсаньык социалист кугыжанышын ыштымэ пэш кугу историчэский сэҥымаш гыч лэкшэ у Сталин Конституцо—Марий областьым Автоном Совэт Социалист Рэспубликыш савырэн.

Лэнин-Сталин национальнэ политикым чакныдэ шуктэн шогымо дэнэ мэмнан самырык Автоном Совэт Социалист Рэспублик ожно шэҥгэлан кодшо область гыч марий калыкын пэлэдшэ индустриальнэ-аграрнэ рэспубликыш савырна.

Тидэ сэҥымашыш шумаштэ кугу рольым—Горький крайын, горький большэвик-шамыч вуйлатымэ, пашазэ классшэ модын. Тудо рэспубликым экономик дэн культур шотышто куштымо пашаштэ кугу полышым пуэн.

Партдокумэнт тэргымаш дэн вашталтымашым эртарымэ дэнэ Марий область партийнэ организацэ партийнэ озанлыкшым сайэмдэн, партийнэ радамын политик шижмашыжым да кучэдал кэртмыжым нӧлталын, пэш кугу ыштышаш пашалан коммунист-шамычым эшэ утларак ушэн.

ВКП(б) Рӱдӧ Комитэт фэвраль Плэнум шкэ пунчалыштыжэ, большэвик партийын гына лийын кэртшэ пӱсылык дэнэ да самокритик дэнэ, партийнэ организацэ-шамычын пашаштышт улшо пэш кугу ситыдымашым тӱжвак луктын.

ВКП(б) Рӱдӧ Комитэт фэвраль Плэнумын пунчалыштыжэ ончыктымо кугу ситыдымаш дэн йоҥылыш-шамыч Марий область партийнэ организацыштат тичмашын да тӱрысак лач толыт. Тидэ ситыдымаш гыч кугуракшэ тыгай улыт: большэвик шижмашым йомдарымаш да политик шотышто ончык шоныдымаш, озанлык сэҥымаш вэрч гына тыршымаш, партийнэ-политик пашам аклыдымаш, марксизм-лэнинизм пропагандылан да массым политик шотышто воспитатлымэ пашалан тамым йомдарымаш, партийнэ пашасэ ситыдымаш шотышто критик дэн самокритикым шарыдымаш, парторган-шамычын сайлалтшаш улмыштым пудыртымаш, кооптацэ, партийын уставшым да партий-кӧргӧ дэмократийым пужгалымаш.

Тидэ ситыдымаш дэнэ пайдаланэн, партийын, калыкын тушманжэ-шамыч—троцкист, пурла, двурушник, буржуазнэ националист-шамыч—йапон-нэмыч дивэрсант дэн шпион шамыч мэмнан область парторганизацыштат вуйлатымэ пашаш пурэн кэртыныт. Нуно совэт дэн озанлык пашаш вэлэ огыл, партийнэ организацышкат логалыныт (Польаков). Тыштэ нуно социалист строитэльствым кӱрлмашкэ, фашист кугыжаныш-шамычын полшымышт дэнэ капитализмым пӧртылтымашкэ виктарымэ шкэ шакшэ контррэвольуционно пашаштым ыштэн шогэныт. Шуко вуйлатышэ-шамыч тидым мондэныт: мэмнан социалист родиным капиталист эл-шамыч авырэн шогат. Буржуазий дэн фашист-шамыч мэмнан элыш дивэрсий дэн шпионаж ышташ шкэ агэнтыштым колтылыныт да ончыкыжат колтылаш тӱҥалыт.

Партийын чыла члэнжылан да мэмнан рэспубликын шэмэржэ-шамычлан умылтараш кӱлэш: националист-шамыч троцкист да пурла-шамыч дэнэ ушэныт, нуно дивэрсионно-врэдитэль да шпион организацэ лийын шогат. ВКП(б) Рӱдӧ Комитэт Плэнумышто Сталин йолташ тыгэ каласэн: „Вэс элласэ развэдкэ орган-шамычын дивэрсионно-врэдитэль да шпион пашаштышт активнэ элэмэнт улшо троцкист-шамыч пашазэ классыштэ политик тэчэньэ лиймым шукэртак чарнэныт, нуно пашазэ классын интэрэсшэ дэнэ кэлшышэ иктаж могай идэйлан служитлаш шукэртак чарнэныт, нуно врэдитэль, дивэрсант, шпион, пуштэдышэ-шамычын принципдымэ, идэйдымэ бандышкышт савырнэныт. Тидэ бандыжэ вэс элласэ развэдкэ орган-шамычлан тарлалтын ышта“ (Сталин). Сандэнэ кызытсэ троцкист, пурла дэн националист-влак ваштарэш кучэдалмаштэ: „Кызыт тошто мэтод, дискуссий мэтод огыл, а у мэтод, куклэн лукмо да шалатэн пытарымэ мэтод кӱлэш“ (Сталин)

Пэтровым тӱжвак лукмо буржуазнэ националистлан да двурушниклан шотлэн, партий радам гыч лукмо нэргэн ВКП(б) Обком бӱро дэн плэнумын пунчалжым конфэрэнцэ йӧршэш чынлан шотла.

Партийнэ докумэнт тэргымэ да вашталтымэ дэч вара партийнэ организацыштэ вэс кугыжаныш-шамычын шуко шпионышт дэн дивэрсантыштым: троцкист, пурла, буржуазнэ националист-шамычым (Мухин, Голубкин, Соловьов, Смирнов, Карпов, Эшкинин Андрэй да молымат) тӱжвак лукмо. Тидэ фактым самокритик ӱлнӧ шогымо дэнэ, благодуший да шкэм тыпландарымаш дэнэ гына умылтараш лийэш. Партий дэн калыкын нинэ тушманжэ-шамыч партийнэ организацын шижмашыжым нӱшкэмдэн, мэмнан партийнэ радамыш пурэн кэртыныт. Тидэ чылажат тудым ончыкта: большэвик шижмашым чарныдэ нӧлтымӧ нэргэн партий Рӱдӧ Комитэтын ик кана вэлэ огыл ончыктымыжо гыч партийнэ организацэ чыла кӱлэш выводымак альэ ыштэн огыл.

Конфэрэнцэ палэмда: партий Обком, тудын пӧлкажэ-шамыч партий райком да тӱҥалтыш партийнэ организацэ-шамыч дэнэ кӱлэш нарак кылым кучэн огытыл, нунылан партийнэ пашам сайэмдаш шагал полшэныт.

Йал озанлык пӧлка, тӱҥалтыш партийнэ организацэ-шамычлан массэ политик пашам шараш полшымо олмэш мландэ орган-шамычын пашаштым олмэштэн, партийнэ-политик пашам шэҥгэл вэрыш шӱкалын.

ОРПО-н пашаштыжэ кӱлэш опэративность, райком дэн тӱҥалтыш парторганизацэ шамычын пашаштым илышэ вуйлатымаш лийын огыл, партийнэ пашам организованнэ вашталтымэ опыт, сай образэцым иктэшлымаш да почэш кодшо организацэ-шамычлан пуэдымаш лийын огыл.

Пэчать, агитацэ, пропагандэ кӱлэш сэмын шыҥдалтын огытыл. Антирэлигиозно пропагандым лушкыдын организоватлымэ. Агитатор, пропагандист дэн газэт пашайэҥ кадр чылаж годымак ситышын тэргэн огэш ойыркалалт.

Конфэрэнцэ поснак палэмда: Сталин йолташын ончыктымыжо—

1) „Эн ончычак, иктаж могай вэдомство корно дэнэ „тэкушо пашаш“ пижшэ мэмнан партийнэ йолташ-шамычын ончымыштым тӱньамбал дэн эл кӧргӧ характэран кугу политик йодыш вэк савыраш кӱлэш“,

2) „Мэмнан партийын политик пашажым кӱлэш кӱкшытыш нӧлталман. Тӱҥыш кыжӧ партийнэ, совэт дэн озанлык кадрым политиклан туныктымо да большэвикла шуарымэ задачым шындыман“—манмыжэ партийнэ организацын пашаштыжэ альэ кӱлэш сэмын ок ончалт. Партий Обком тидэ пэш важнэ участкым кӱлэшынак вуйлатэн огыл.

Совэтым, профсойузым, комсомолым Обком ситышын вуйлатэн огыл, манын палэмдэн, конфэрэнцэ парторганизацэ-шамыч ончылан ик эн важнэ задачэ шотэш—совэт дэмократий пудыртылмаш дэнэ да шэмэр-шамычын кӱлэшлыкышт, йодмашкышт чондымыла ончымо факт дэнэ чаманыдэ кучэдалшашым шында.

Партийнэ, совэт, профсойуз, сатулымо да озанлык организацылаштэ кадрым тӱҥ национальность кокла гыч пэҥгыдэмдаш да корэнизацэ пашам умбакыжат ышташ кӱлэш манын конфэрэнцэ парторганизацылан ончыкта. Тугак нинэ учрэждэньылашкэ ӱдрамаш-шамычым лӱддэ шогалташ кӱлэш.

Рэспубликысэ профсойуз орган-шамычын паша практикышт ончыктыш: социалист общэствэ да социалист дэмократий шарымэ условий гыч лэктын шогышо у обстановко дэн задачым профсойуз-шамыч альэ мартэат умлэн шуктэн огытыл. Тидын дэнэ гына вуйлатышэ профсойуз организацэ-шамычын профсойуз массэ дэч торлымыштым умылтараш лийэш. А профсойуз массыжын культур кӱкшытшӧ да политик активностьшо йатыр кушкын.

Район партийнэ комитэт дэн тӱҥалтыш парторганизацэ-шамыч комсомолым вуйлатымашын важностьшым кызытат пӱтыньэк аклэн шуктэн огытыл да рвэзэ шамычын политикэ шотышто воспитатлымашым лушкыдын ончат. Комсомолым вуйлатымаштэ альэ мартэат пашан формальнэ могыржо кугырак вэрым налын шога.

Совэт, профсойуз дэн комсомолын пашаштышт чыла тидэ ситыдымашым вашкэрак пытараш конфэрэнцэ партий обкомым да чумыр партийнэ организацым обӓзатла. Комсомолышто, профсойузышто лийшаш отчот-сайлымэ погынымаш-шамычым кэчын вуйлатыман да тидэ организацэ-шамычым, кажнэ посна коммунистым совэтыш у Сталин Конституцо почэш сайлымашлан йамдылэн шуктыман.

Партийнэ организацэ-шамычлан шарнаш кӱлэш: совэтыш лийшаш сайлымаш мэмнан партийнэ организацылан „тудын массэ дэнэ кыл кучымыжым тэргымэ шотышто, мэмнан партийнэ организацэ-шамычын ыштэн кэртмыштым да массыштэ авторитэтнэ улмыштым тэргымэ шотышто“ (Жданов) сэрйозно экзамэн лийэш.

Тидым ушэш налын, партийнэ организацэ-шамычлан рэспублик шэмэр коклаштэ массэ-политик пашам тыгэ организоватлаш кӱлэш: сайлымашкэ шкэнынштын вуйлатымэ рольыштым шукташ тичмаш йӧн лийжэ.

Партийнэ отчот-сайлымэ погынымаш-шамыч тыгэ ончыктышт: партий кӧргӧ дэмократийым илышыш мучко пуртэн толмо нэгызэш, партийнэ организацэ идэй дэн организационно шотышто пэҥгыдэмэ, рэвольуционно шижмаш дэн кучэдал кэртмаш нӧлталалтэ, партийнэ дэмократий пэҥгыдэмэ. Тыгэ партийнэ-политик пашаштэ ситыдымашым корангдымэ да троцкист дэн моло тӱрлӧ двурушникым пытарымэ нэргэн ВКП(б) Рӱдӧ Комитэт фэвральысэ Плэнумын пунчалжым илышыш сайын пурташ условий ышталтэ.

Тугэ гынат, область партийнэ организацыштэ ВКП(б) Рӱдӧ Комитэт фэвральысэ Плэнумын пунчалжым илышыш моткоч эркын пурталтэш.

Конфэрэнцэ чумыр партийнэ организацын эн важнэ задачыжлан партийнэ просвэщэньэ пашан содэржаньыжым тӱҥ-вож гычак сайэмдышашым шотла. Партийнэ тунэммашым тыгэ шындаш кӱлэш: большэвизмлан тунэм шушаш нэргэн Сталин йолташын задачыжым илышыш пурташ чыла йӧн лийжэ.

Конфэрэнцэ партий Обкомым да райком-шамычым пропагандист пашаш эн сай партийнэ вийым ойрэн погаш обӓзатла. Райком дэн тӱҥалтыш парторганизацэ сэкрэтарь-шамычлан партийнэ школ-шамычын пашаштым шканыштак тэргыман да партий политикэ паша нэргэн пропагандист дэн агитатор-шамычым эрэак инструктироватлыман. Обкомолан районлаштэ марксизм-лэнинизм тэорий нэргэн да ССР Ушэмын тӱньамбал дэн эл кӧргысӧ илышыжэ нэргэн лэкций дэн докладым эрэак ыштымым практикыш пуртыман.

Конфэрэнцэ партий область комитэтлан, ВКП(б) Рӱдӧ Комитэт плэнум пунчалыштэ ончыктымыла, тӱҥалтыш парторганизацэ сэкрэтарь-шамычлан партийнэ курс пашам шараш да озанлык дэн совэт организацыласэ активым политикэ шотышто йамдылаш тӱҥалаш кӱшта.

Партийнэ пашам ВКП(б) Рӱдӧ Комитэт Плэнум пунчалыштэ ончыктымыла вэсэмдымаштэ конфэрэнцэ партий Обкомым райком да тӱҥалтыш парторганизацэ-шамычлан полшаш обӓзатла. Тидэ годым партийнэ погынымашын коммунист-шамычым политикэ шотышто воспиталышэ школ улмо рольжым нӧлталмэ пашаш поснак ончалман, партийнэ паша опыт вашталтымашым организоватлыман, райком дэн тӱҥалтыш парторганизацэ шамычын сигналыштым писынрак ончэн вашмутым пуман.

Тӱҥалтыш партийнэ организацэ вуйлатымашым вэсэмдымаш вуйлатышэ-шамычын партийнэ массэ дэнэ пэш чак кучымашыштым шуктышаш манын конфэрэнцэ ончыкта. Коммунист-шамыч ончылно эрэак отчот ыштымым, ӱлычынат, кӱшычынат паша тэргымым, пашайэҥ палэн налмашым организоватлыман, идэологий шотышто йамдылалтшэ да политикэ шотышто йамдылалтшэ да политикэ шотышто шуаралт-

(Мучашыжэ 6-шо могырышто).

ВКП(б) Обкомын отчотшо почэш Марий область XVI-шо партийнэ конфэрэнцын рэзольуцыжо

(Мучаш)

шә пашайәнг кокла гыч, путыракшә марий кокла гыч тоштын (лўддә), ончыко лукмо шот дәнә, вуйлатышә кадр составым кугәмдыман.

Конфәрәнцә партийнә организацә-шамыч дәч пашам тыгә вәсәмдән шукташ трәбытла: Обком, райком тўҥалтыш парторганизацә-шамычый пашаштышт национальнә форман, социалист кӧрган культур йодыш шамыч ик ән важнә вәрым налын шогышо лийышт. Тидым шуктышаш вәрч культур строительствә пашаш айда-лийжә ончымым пытарыман, тидә пашаш партийын чыла члән дән кандидатшым руалынак савырән шуктыман.

Конфәрәнцә тўҥалтыш парторганизацә да идәологий фронтышсо учрәждәнье (ВУЗ, школ) шамычын пашаштлан посна контрольым ышташ, нунылан политикә шотышто шымлымә кадрым ситараш, пашаштышт да литәратурышто, науктәорий дән туныктымо пашаштә антисовәт троцкист, пурла дән националист кондрабандым пураш тӧчымӧ ваштарәш кучәдалмаштышт нунылан әрәак полшаш кўшта.

Конфәрәнцә партий обкомлан рәспублик стройко дән прәдприйатыйлаштә, ән ончычак кагаз комбинатым ыштымаштә прәдитәльствын кодшыжым писын пытарышаш вәрч чыла кўләш йӧным ышташ кўшта.

Обкомоллан Марий кагаз комбинатым правитәльствә ончыктымо срокышто—жапыштә пашаш шогалтән шукташ кўшташ. Тидлан лийын вуйлатымашым да бумкомбинат пашазә, стахановәц дән инжәнәр - тәхник пашайәнг коклаштә массә политик пашам шарымаштә полшыым вийандыман.

Партийнә организацә коммунист - шамыч ончылно шогышо ик ән важнә паша—кумышо вичийаш планым ыштымашкә активнә ушнымаш да тидә план вәргән канашымашкә, тудым ыштымашкә, шәмәр-шамычым мобилизоватлымаш лийын шога.

Рәспубликын йал озанлыкшә—политик дән организационно пашан ән важнә участокшо лийын шога манын конфәрәнцә палемдә. Йал озанлык пашан партийнә организацийлан посна ончән шогаш кўләш. Сталин йолташын ончыктымыжым умлаш кўләш: мландә паша орган-шамычым шкә ўмбак вочшо задачым шуктән кәртшә пәнгыдә большәвик кадр дәнә пәнгыдәмдән шуктымашкә йал озанлык пашам чыла тыгыдыжгә — куралмыгә, ўдымыгә, шурным погымыгә, молыгә пәш чак ончән шогаш кўләш.

Конфәрәнцә парторганизацә шамычлан шурно погаш тыгә йамдылалташ кўшта: шурным ән шагал йомдарән погән шукташ да кугыжаныш обязатәльствым (киндә поставкым, натуроплатым) правитәльствә ончыктымо срокышто тәмаш йӧн лийжә.

Конфәрәнцә Обком да райком-шамыч ончылно боевой задачым шында—вольык ашнымым социалистла атылавдарымә кугыжаныш планым тичмашын тәмаш.

Шәмәр массын культур йўла кўләшлыкшым шуктышо организацә дән учрәждәньә-шамычын (сатулымаш, әмлымә вәр, йаслә, коммувальнә озанлык) пашаштлан ойртәмынак кугу значеньым пуән, конфәрәнцә тидә организацә-шамычын пашаштышт улшо пәш кугу ситыдымаш-шамычым пәш вашкә пытараш партий Обком да райком-шамыч дәч трәбытла.

Осоавиахим область организацә родиын аралалт кәртмыжым пәнгыдәмдаш, социализм әлым вооружалтын аралышә кадр дән рәзәрвым йамдылаш шәмәр - шамычын трәбытлымыштым альат сулән ок шого.

Конфәрәнцә партийнә организацә шамыч дәч оборонно пашан массә формыжым (обороно сәкцийым, осоавиахимым, физкультурым, РОКК дән молым) атыландарымә дән пәнгыдәмдымә пашаш поснак ончаш трәбытла. Тыштә мәмнан родиын чын патриотшым йамдылаш да воспитатлаш кўләш.

Марий область XVI партийнә конфәрәнцә ВКП(б) Рўдӧ Комитәтым да партий вождь Сталин йолташым ўшандара: партийын гәнәральнә корныжо вәрч, калыкын тушманжым йӧрмәш кырән шалатышаш вәрч, коммунизмын сәнгышашыжә вәрч кучәдалмашәш Марий партийнә организацә большәвик-шамыч, Ләнин-Сталин ВКП(б) Рўдӧ Комитәт вуйлатымә дәнә шкә радамыштым адак чаклак иктыш ушат, кумда шәмәр массым коммунизмын сәнгымашкыжә—ончыко лўддә да пәнгыдын ўшанән нангайат.



Йошкар-Ола МТС тракторно бригадын бригадиржә—Марий АССР XI Чрәзвычайнә Совәт Сйәзд дәләгаткә Чәрнова йолташ (газәт дәнә) да трактористка Кузнәцова йолташ.

Фото А. Рачкинын.

КОМСОМОЛ ОРГАНИЗАЦЫЛАШТЭ ОТЧОТ ДЭН САИЛЫМАШ

Погынымаш ситыдымашым тўжвак лукто

Параньга райкомол пәләнсә тўҥалтыш комсомол организацә 14 ийуньышто отчот дән сайлымашым әртарыш. Погынымашыш 10 комсомоләц чыланат жапыштә погынышт. Лач ик комсомоләц гына толын огыл.

Комсоргын отчотшо почәш прәньыштә 7 комсомоләц кутырыш. Нуно чыланат комсорг Гвоздиков да посна комсомоләц - влакын ситыдымашыштым тўжвак луктын критиковатлышт.

Тәвә райкомолын пионьәр отдәл вуйлатышыжә Ганейәв йолташ пионьәр-влак коклаштә воспитатәльнә пашам ыштымә олмәш, кабиньәтыштә шинчылт әртарән. Адак пионьәр отрйадлашкә кайән гынат, йўын гына коштын.

Посна комсомоләц - влак политик шинчымашыштым нӧлталаш тыршән огытыл. Тәвә, Инородцәв йолташ политучӧбыш шагал да йамдылалтдә коштын.

Шукәртә огыл типографий пашазә - влакым комсомолыш пуртымо. Комсорг Гвоздиков нунын коклаштә нимогай пашам ыштән огыл. Комсомоләц - влакын ситыдымашым ужын гынат, критиковатлән, тӧрлатән шогән огыл.

Прәньыштә кутырышо-влак самокритикым әрәак кумдан шарән, чыла ситыдымашым пытараш трәбытлышт. Афанасьәва.

Комсомолэц-влакын активностьышт кушкэш

Морко районышто чылажә 9 тўҥалтыш комсомол организацыштә отчот дән сайлымаш әртарымә. Тидә отчот дән сайлымаш әртарымаштә комсомоләц-влакын активностьышт кушкын шога.

Тәвә Морко пәлә кыдалаш школ пәләнсә комсомол организацыштә комсоргын отчотшо почәш 17 комсомоләц гыч 12 йәнг кутырән. Шәкшә пәлә кыдалаш школ пәләнсә комсомол организацыштә 6 комсомоләц чыланат кутырәнышт. Тыгак Изи-Корамас пәлә кыдалаш школ пәләнсә комсомол организацыштат погынымаштә пәш шагал кутырат ыльә гын, кызыт комсоргын отчотшо почәш чыланат кутырышт.

Отчот почәш кутырышо-влак комсомол организацын да райкомолын шуко ситыдымашыжым тўжвак луктыч.

ТәвәНуж-Кльуч школышто туныктышо-комсомоләц-влак әртак йўн коштыныт. Кызыт комсомол погынымашш нунын йўн кимыштым тўжвак лукмо.

Райкомолын пашажымат критиковатлышт. Тәвә шәкшә комсомол организацыш райкомол пашазә-влак пәш чўчкыдын коштыныт гынат, нимогай полшым пуән шогән огытыл, — манын Шәнгшә йалысә комсомоләц-влак критиковатлышт.

С-в.

Физкультур кружок шуко ончык кайэн

„У йал" колхоз пәләнсә (Торйал район) физкультур кружок 1928 ий годсәк пашам ышта. Тидә 9 ий коклаштә физкультур кружок шуко ончык кайән.

Кружокым 7 физкультурник дәнә организоватлымә ыльә гын, кызыт 25 йәнг мартә кушко. 25 физкультурник гыч 11 йәнгын ГТО значокышт уло. Кызыт кодшо 14 йәнгжат сдаташ йамдылалтыт.

1936 ийыштә тидә кружок Пўтынь ССР Ушәмысә колхоз физкультур спартакиадыштә участвоватлыш. Тидә тәлымак область йӧчә олимпиадыштә участвоватлыш. Тыштә ончыл вәрым нальә. Садлан рәспублик физкультур совәт тўрәдмә машина дәнә пӧлӧклыш.

Тидә 9 ий жапыштә йатыр физкультур кружок члән-влак пәш кугун кушкыныт. Тәвә, Щәрбаков Ф. йолташ Йошкар-Ола аәроклубын льотчик инструкторжылан пашам ышта. Романов—врач лийын. Пәтров И. Йошкар армийыштә. Кызыт лейтәнант. Ончыкыжымат физкультур пашанам вийандәна.

В. Мамайәв.

Кодшо ий 430 гам куралынам гын, тэний 600 гам куралам

Кодшо ийын тракторист-кылан пәрвой ий пашам ыштышым. Тугә гынат, пашам йӧратән ыштымәм дәнә пашаш нормым кажнә кәчын утыж дәнә тәмән тольым. Чылажә кодшо ий 430 гам куральым. Пашам сай ыштымәмлан Марий АССР исполком 300 тәнгә дәнә пӧлӧклән

Но тәний тидын дәнә гына ом шогал. 430 га олмәш 600 гам куралаш обязательствым налынам. Казыт паша нормым әртак утыждәнә тәмән шогәм. 4,5 га олмәш. 7-8 гам куралам. Ындә чылажә 245 гам куралынам да 250 килограмм горьучийым аклән ам.

Бәлавина А. Кужәнәр МТС-ысә трактористкә

Отв. рәдактор В. В. ЛАЗАРЭВ.

Упол. Марлита А-69 Тираж 2645 экз. Йошкар-Ола, Маргосиздатын 1-шә типогр. ВЛКСМ Маробком дән горком орган. Савыктышә „М. К"